



พิธีกรรมงานศพที่สื่อถึงการตายดีในศาสนาอิสลาม Islamic funeral rituals that convey the concept of a good death

สายฝน ถนอมศรี Saifon Thanomsri
คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: nongfon1926@hotmail.com

Received April 1, 2026; Revised April 23, 2026; Accepted: August 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอรูปแบบของพิธีกรรมที่สื่อถึงการตายดี ในมุมมองของศาสนาอิสลาม โดยอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อเรื่องการตายที่ดีหรือไม่ดีเข้ากับพิธีกรรมและการแสดงออกของผู้ที่อยู่เบื้องหลังต่อผู้เสียชีวิต ในทัศนะของอิสลาม ความตายเป็นเรื่องปกติทางสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ทุกคน และไม่ได้ถูกมองว่าเป็นการดับสลาย แต่เป็นการเคลื่อนย้ายจากโลกชั่วคราวนี้ไปสู่โลกหน้าอันเป็นนิรันดร์ แนวคิดการตายดีตามหลักอิสลามมีรากฐานสำคัญคือ การพิสูจน์ศรัทธา ซึ่งมาจากการยอมรับชีวิตหลังความตายและความเป็นอมตะของวิญญาณ และการพิสูจน์ความมีคุณธรรม ผ่านการดำเนินชีวิตที่ดีและตรวจสอบตนเองอย่างสม่ำเสมอ ผู้ที่มีศรัทธาและคุณธรรมจะไม่กลัวความตาย เพราะความตายคือการกลับคืนสู่พระเจ้า พิธีกรรมงานศพในศาสนาอิสลาม เช่น การอาบน้ำศพ การห่อศพ และการฝังศพ ถูกมองว่าเป็นรูปธรรมที่สะท้อนถึงอุดมคติของการตายดี พิธีกรรมเหล่านี้สื่อถึงกฎระเบียบที่ดีในสังคมมนุษย์ โดยเน้นการพึ่งพากันและการดำเนินการร่วมกันในฐานะสังคม และยังสื่อถึงหลักธรรมชาติทางศาสนา คือการคืนสู่ธรรมชาติอย่างเคารพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสร้างสมดุลต่อระบบนิเวศ การปฏิบัติต่อศพอย่างมีมารยาทจึงเป็นการแสดงความเคารพต่อความเป็นมนุษย์และจิตวิญญาณ

คำสำคัญ: พิธีศพ; การตายดี; อิสลาม

Abstract

This article presents the model of rituals that express "a good death" (Good Dying) from the perspective of Islam. It explains the connection between the belief in a good or bad death and the rituals and expressions of the bereaved towards the deceased. In the Islamic view, death is a social norm and a part of every human life, and it is not viewed as annihilation, but as a transition from this temporary world to the eternal world hereafter. The concept of a good death in Islam is primarily founded on: the demonstration of faith, which stems from accepting the afterlife and the immortality of the soul; and the demonstration of virtue, through a life well-lived

and constant self-examination. Those with faith and virtue do not fear death, as it is a return to God. Islamic funeral rituals, such as washing the body (Ghusal), shrouding (Kafan), and burial, are viewed as concrete manifestations of the good death ideal. These rituals communicate good social order and regulation, emphasizing mutual support and collective societal action, and the principle of religious nature, which is a respectful return to nature, avoiding environmental destruction, and maintaining ecological balance. Treating the corpse with respect thus reflects reverence for humanity and the spirit within the body.

Keywords: Funeral rites; Good Death; Islam

บทนำ

การตายถือว่าเป็นเรื่องปกติที่มนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญหน้า ไม่ว่าศาสนาไหนก็สอนเรื่องความตายว่าเป็นส่วนของมนุษย์ อย่างในคำสอนของศาสนาอิสลามกล่าวถึงว่าแต่ละชีวิตนั้นจะได้สัมผัสแห่งความตาย และเมื่อต้องเผชิญหน้ากับความตายแล้ว มนุษย์จะไม่สามารถวิงวอนขอเวลาเพิ่มหรือเลื่อนเวลาตายออกไปได้ ไม่ว่าจะเป็นใคร มหาเศรษฐีหรือยากจนก็เฉยใจ เมื่อถึงเวลาตามอายุขัยแล้วทุกชีวิตก็ต้องเผชิญหน้ากับความตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น (กิตียา โต๊ะกอง, 2560, หน้า 102)

ขณะที่การตายในทางศาสนาอิสลามนั้นได้ถูกกล่าวว่าเป็นการตายที่ดีนั้นได้โยงกับความหมายของการเป็นคนดีมีศรัทธาในพระเจ้าเป็นสำคัญกล่าวคือรูปแบบแห่งชีวิตของสัตว์ที่มีสรีระอันต่ำต้อย พวกเราไม่เชื่อในชีวิต และความเป็นอมตะของอีกโลกหนึ่งคือโลกแห่งปรภพและขอบข่ายของชีวิตอันบริสุทธิ์ เราจึงยึดมั่นถ้อยคำอย่างเต็มที่กับโลกนี้และกลับไปถือเอาโลกอีกโลกหนึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัวทั้งหมดมาจากขาดศรัทธา และขาดการยอมรับ หากเรามีศรัทธาแม้เพียงสักหนึ่งในสิบที่เราจะมีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ขอโลกนี้ การดำรงอยู่และการอยู่รอดปลอดภัยของมันเป็นโลกแห่งปรภพและชีวิตอันอมตะและนิรันดร์ แต่เราขาดศรัทธาจึงทำจึงทำให้เรากลัวความตาย การปลุกฝังศรัทธาเข้าไปในหัวใจจึงเป็นการสะท้อนความคิดและการระลึกถึงประโยชน์ เช่นเดียวกับความรู้และการงานต่างๆ ที่ดี (อิมามรุซุลลอฮ์ อัลมุฮาวี อัลโคมัยนี, 2554, หน้า 146) การใช้ความเชื่อเป็นฐานในการเข้าใจชีวิตแบบชาวมุสลิมจึงมักแสดงออกผ่านการตายดีในเชิงอุดมคติ

แต่หากจะพิจารณาการตายดีผ่านลักษณะที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะศาสนาอิสลามที่ไม่ได้แบ่งแยกระหว่างวัตถุกับจิตวิญญาณออกจากกันอย่างชัดเจน ยิ่งทำให้เห็นการใช้พิธีกรรมสื่อให้เห็นรูปแบบการตายดีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะว่าเมื่อมีการตายแล้วก็มีพิธีกรรมบางอย่างเช่น การอาบน้ำศพ อันเป็นกิจกรรมที่มีการนำศพมาวางไว้ที่เหมาะสมแล้วใช้น้ำสะอาดชำระอันแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์และความเกี่ยวข้องกันทางสังคมของชาวมุสลิมที่จะปฏิบัติต่อกันด้วยตนเอง ไม่ใช่ให้คนอื่นดูแลกันแม้แต่ในยามตายแล้วก็ตาม อีกอย่างหนึ่งคือ การฝังศพอันแสดงออกให้เห็นการใช้พื้นที่ฝังศพนั้นต้องเป็นพื้นดินและเรียบร้อย ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม (กิตียา โต๊ะกอง, 2560, หน้า 106) ทั้งนี้มาจากการเชื่อว่าการตายเป็นการเปลี่ยนแปลงจากชีวิตในโลกนี้ไปสู่โลกหน้า ฉะนั้น การอยู่ในโลกนี้จึงเป็นของชั่วคราว แต่การอยู่ในโลกหน้าต้องเป็นสิ่งสมบูรณ์เข้ากันได้และไม่ขัดแย้งกับชีวิตที่เป็น



ธรรมชาตินั้น อันเป็นการยอมรับการคืนสู่ธรรมชาติที่หลอมรวมเป็นอันเดียวกัน ไม่ทำลายหรือสร้างผลกระทบตอสัตว์รอบข้าง

การที่พิธีกรรมทางศาสนาสะท้อนให้เห็นอุดมคติในศาสนาอิสลามจึงพบว่าไม่ได้ดัดแปลงชีวิตให้ขัดแย้งกับความเป็นจริงหรือธรรมชาติ แต่ในทางศาสนาแล้วมักมีคนตั้งคำถามว่า พิธีกรรมไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ตัวจริงทางศาสนา เลยไม่เอาใจใส่ อาจทำให้พลาด ก็ในเมื่อเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูกทำด้วยความรู้ความเข้าใจ ก็จะเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดังมายิ่งขึ้น จนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของศาสนาเลยทีเดียว พิธีกรรมถ้าเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องก็จะกลับนำไปสู่หลักศาสนาได้ดีขึ้น” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, หน้า 2)

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอรูปแบบพิธีกรรมที่สื่อถึงการตายดีในมุมมองของศาสนาอิสลาม ที่อธิบายโยงกันระหว่างความเชื่อเรื่องการตายที่ดีหรือไม่ดีนั้นมีความหมายสอดคล้องกันและส่งเสริมให้เกิดพิธีกรรมการแสดงออกของผู้อยู่เบื้องหลังจะแสดงออกต่อผู้เสียชีวิตในลักษณะที่จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติต่อกันเป็นไปด้วยดี

แนวคิดเรื่องการตายดีในศาสนาอิสลาม

ความตายในศาสนาอิสลามมาจากมุมมองที่ว่าเมื่อคนตายแล้ววิญญาณจะไม่ตายเพราะเป็นอมตะ จะไปอยู่ในภุมิหนึ่งคอยวันพิพากษา ซึ่งอัลเลาะห์เท่านั้นจะทราบว่าเป็นเมื่อไหร่ และเมื่อถึงวันพิพากษาโลกทุกร่างจะลุกออกมาจากหลุมศพ โดยวิญญาณจะทำร่างกายมาต่อกัน หากทำดีก็ได้ไปสวรรค์ ส่วนทำความชั่วก็ไปนรก โดยจะมองว่าการตายนั้นมี 2 แบบคือ 1. การตายที่รอเวลา เป็นการตายสำหรับทุกๆ คนที่ใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้ตามเวลา แต่การรอสามารถยืดหยุ่นได้ระหว่างให้สั้นหรือยาวขึ้น 2. การตายที่แน่นอน เป็นการตายที่ไม่สามารถยืดหยุ่นได้ หากเปรียบเทียบแล้วการตายกับการนอนหลับจะมองได้ว่าการตายไม่ใช่การดับสลายแต่เป็นการรอเวลาเพื่อเกิดขึ้นมาในโลกใหม่นั้นเอง (พระมหาคัมคาย สิริปัญโญ สิงห์ทอง, พระสุชาติ เชื้อรุ่ง และพระมหาไพฑูรย์ นิवास, 2565, หน้า 295)

การมีชีวิตที่ดีอ้างถึงการมีชีวิตที่มีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับพระเจ้าและการดำเนินชีวิตโดยมีพระองค์เข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักในการให้เหตุผลถึงรูปแบบของการตายดี ดังนี้

1. การตายดีคือการพิสูจน์การมีศรัทธา การที่เรากลัวโลกหน้ามาจากหลักการพิจารณาเบื้องต้นของชีวิต ดังมีข้อความเล่าถึงเหตุการณ์ตอนหนึ่งที่อบูซุรร์กล่าวว่า มีชีวิตคนหนึ่งมาพบกล่าวว่า โอท่าน มันเป็นอันใดที่เราเร่งเกียจความตาย ฝ่ายอบูซุรร์ตอบว่า เพราะเหตุว่าท่านได้สร้างและเพาะปลูกโลกนี้และทำให้ประชากรเสียหาย ท่านจึงเกลียดที่จะถูกเคลื่อนย้ายจากความเจริญรุ่งเรืองไปสู่ความเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย ก่อนจะถูกถามอีกว่า ท่านเห็นอย่างไรกับการปรากฏตัวของพวกเราต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้า อบูซุรร์กล่าวตอบว่า สำหรับผู้ที่เขาปฏิบัติการณ์ในหมู่พวกท่าน เขาก็เป็นเสมือนผู้หนึ่งที่กลับคืนมาสู่ครอบครัวของเขาภายหลังที่ได้จากไปเป็นเวลานาน สำหรับผู้ที่ประกอบกรรมทำชั่วในหมู่พวกท่าน เขาเป็นเสมือนข้าทาสที่หลบหนีที่ต้องกลับมาสู่เจ้านายของเขา อบูซุรร์ตอบว่า จงประเมินค่าการกระทำของท่านด้วยกับมาตรการของอัลกุรอาน แท้จริงพระเจ้าตรัสว่า โดยแน่นอนยิ่ง ผู้ทรงคุณธรรมย่อมอยู่อย่างสุขสำราญและคนชั่วช้าย่อมอยู่ในนรกอเวจี อิมามจึง

กล่าวเสริมว่า เมื่อถึงตรงนี้ ชายผู้นั้นจึงกล่าวว่า ดังนั้นความเมตตาปราณีของพระเจ้านั้นอยู่ ณ ที่ใดกัน อบูซุรกล่าวตอบว่า ความกรุณาปราณีของพระเจ้าอยู่ใกล้ชิดกันกับผู้ประกอบกรรมดี (อิมามรฮุลลอฮ อัลดุฮาวิ อัลโคมัยนี, 2554, หน้า 142-143) คำอธิบายตรงนี้กล่าวถึงความกลัวและความรังเกียจความตายนั้นเป็นข้อบกพร่องของเรา ทั้งนี้มาจากธรรมชาติของพระเจ้าทรงประทานชีวิตมาให้มนุษย์ มนุษย์จึงอยู่ในฐานะที่มีความรักในชีวิตและการอยู่รอด เกลียดชังความตายและการสูญเสีย ความรักมีความเกี่ยวข้องกับการอยู่รอดปลอดภัยอย่างสมบูรณ์ และความเป็นอมตะนิรันดร์ของชีวิต การอยู่รอดที่ปลอดภัยจากการสูญพันธุ์และการมีชีวิตที่ไม่รู้จักจบสิ้น มนุษย์จึงมักมีความรักในสิ่งที่เขาคาดการณ์ว่าจะเป็นขอบข่ายของชีวิตที่ยั่งยืนอยู่คงกะพัน และรังเกียจในสิ่งที่เขาถือเอาว่ามีคุณสมบัติที่ตรงกันข้ามกับสิ่งนี้ เนื่องจากเราไม่มีศรัทธาในขอบเขตของโลกในปรภพ และหัวใจของเราไม่ได้เชื่อมั่นอยู่ในชีวิตอันอมตะ และการอยู่รอดปลอดภัยชั่วกาลนาน เราต่างยึดติดอยู่กับโลกนี้และรังเกียจการตายที่เป็นไปตามธรรมชาติ (อิมามรฮุลลอฮ อัลดุฮาวิ อัลโคมัยนี, 2554, หน้า 145)

การเข้าใจความหมายว่าเราผูกพันกับชีวิตมาจากการที่เราเข้าใจว่าชีวิตเป็นของที่พระเจ้าทรงสร้างเราขึ้น จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่หัวใจของเราผูกพันอยู่กับธรรมชาติของโลกและขอบข่ายของเนื้อหนังมังสา และพิจารณาเห็นว่าชีวิตถูกจำกัดอยู่เฉพาะรูปแบบแห่งชีวิตของสัตว์ที่มีสรีระอันต่ำต้อย พวกเราไม่เชื่อในชีวิต และความเป็นอมตะของอีกโลกหนึ่งคือโลกแห่งปรภพและขอบข่ายของชีวิตอันบริสุทธิ์ เราจึงยึดมั่นถือมั่นอย่างเต็มที่กับโลกนี้และกลับไปถือเอาโลกอีกโลกหนึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัวทั้งหมดมาจากขาดศรัทธา และขาดการยอมรับ หากเรามีศรัทธาแม้เพียงสักหนึ่งในสิบที่เราเชื่อต่อชีวิต และความเป็นอยู่ขอโลกนี้ การดำรงอยู่และการอยู่รอดปลอดภัยของมันเป็นในโลกแห่งปรภพและชีวิตอันอมตะและนิรันดร์ แต่เราขาดศรัทธาจึงทำจึงทำให้เรากลัวความตาย การปลุกฝังศรัทธาเข้าไปในหัวใจจึงเป็นการสะท้อนความคิดและการระลึกถึงประโยชน์ เช่นเดียวกับความรู้และการงานต่างๆ ที่ดี (อิมามรฮุลลอฮ อัลดุฮาวิ อัลโคมัยนี, 2554, หน้า 146)

อีกทั้งยังเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า ผู้ศรัทธาคนหนึ่งจะไม่ถูกทรมานด้วยโรคเรื้อน โรคผิวหนัง และความเจ็บป่วยในลักษณะอื่นๆ แต่ข้อเท็จจริงคือแม้คนมีศรัทธาก็ต้องทนรับกับโรคที่ผิดปกติประหลาดนั้นไม่ต่างจากคนที่ไม่มีศรัทธา ในข้อนี้มีคำอธิบายว่า โลกนี้มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ และมีธรรมชาติที่อ่อนแอ จึงไม่ได้เป็นทั้งสถานที่ของการตอบแทนรางวัลของพระเจ้าผู้ทรงเกรียงไกร และไม่ได้เป็นทั้งสถานที่ของการลงทัณฑ์และการลงโทษของพระองค์ ทั้งนี้เพราะสถานพำนักของความใญ่บุญใจกุศลของพระเจ้าคือโลกที่อุดมด้วยความบริสุทธิ์ และไม่เจือปนด้วยการทรมานทรมานและความสุขสำราญ ไม่ผสมปนเปกับความเจ็บปวดและความลำเค็ญ ความอุดมสมบูรณ์ไม่ได้เป็นไปได้ในโลกนี้ อันเป็นสถานที่พำนักที่ขัดแย้ง และผสมเข้ากับความเจ็บปวดยากลำบากและทุกข์นานาชนิด จึงต้องมีโลกที่ดีกว่านี้ในการมอบรางวัลให้กับทุกคน (อิมามรฮุลลอฮ อัลดุฮาวิ อัลโคมัยนี, 2551, หน้า 434)

ความตายดีจึงเป็นการใช้ข้อพิจารณาบนฐานของความศรัทธาที่มาจากการเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความมีอยู่ของชีวิตในโลกหน้านั้นว่าเป็นการใกล้ชิดพระเจ้า และการยอมจำนนตัวเองไปสู่ความเป็นอมตะนั้น จึงไม่ต้องกลัวความตายที่มาปรากฏในชีวิตของเรา

2. การตายดีคือการพิสูจน์ความมีคุณธรรม ความมีคุณธรรมมาจากการตรวจสอบของการดำเนินชีวิตที่มีพระเจ้าเป็นผู้พิพากษาอันมาจากข้อความในบันทึกว่า



“อิมามกล่าวไว้ว่า ผู้หนึ่งที่เขาไม่ตรวจสอบว่าประเมินตนเองในทุกวัน ย่อมไม่ใช่เป็นคนหนึ่งของเรา คือเขาไม่ได้เป็นผู้เจริญรอยตามท่านศาสนทูตและอะฮ์ลุลบัยต์ ถ้าหากเขากระทำกิจกรรมที่ดีประการหนึ่ง เขาย่อมวิงวอนต่อพระเจ้า เพื่อการเพิ่มพูนคุณธรรมอันดีให้กับเขา และถ้าหากเขาประกอบกรรมทำบาปหนึ่ง เขาก็จะแสวงหาการอภัยโทษจากพระเจ้าที่ไปกระทำสิ่งนั้น และขอสารภาพบาปต่อพระองค์” (อิมามรุซูลลอฮ์ อัลมุฮาวี อัลโคมัยนี, 2554, หน้า 147)

หากเราพิจารณาตนเองจากการดำเนินชีวิตแล้วพบว่าตัวเราไม่มีความหวาดกลัวใดๆ ต่อวาระการถ่วงบุญบาป ทั้งนี้เพราะความเสียหายและภัยพิบัติต่างๆ ของโลกนั้นขึ้นอยู่กับกิจการงานที่ประกอบไว้ในโลกนี้ เช่น หากเราเดินไปตามทางที่ศาสนทูตแนะนำเรา โดยปราศจากการเบี่ยงเบนหรือเดินออกนอกทาง เราก็ไม่ต้องกลัวต่อสิ่งใด เพราะสัจธรรมถือเป็นรูปแบบชีวิตที่เป็นหนทางอันยิ่งใหญ่และมั่นคง เมื่อใดก็ตามที่เราผ่านพ้นไปได้จากการมีศีลธรรมและอุปนิสัยมีความยุติธรรม เราจะได้รับ การปกป้องจากความมิดมิดและความน่าสะพึงกลัวของหลุมฝังศพ และวันคืนชีพและจะไม่มี ความหวาดกลัวใดๆ บังเกิดขึ้นกับเขาในภพนั้น จึงทำให้เห็นถึงการที่คนเจ็บป่วยและหายได้นั้นไม่ใช่มาจาก คนอื่นแต่มาจากตัวเราเองที่มีคุณธรรมเป็นเครื่องรักษา

ความตายดีที่พิจารณาจากบทพิสูจน์ที่พระเจ้าจะทรงจัดการในทันทีกับผู้กระทำบาป หรือมีความไม่เที่ยงในโลกลี้ หรือผู้ก่อกรรมทำอธรรมหรือละเมิดต่อผู้อื่นโดยพระองค์จะทรงตัดมือของเขาและกำจัดเขาให้สิ้นซากไป หากเราคิดเห็นเป็นเช่นนี้จะพบว่าตรงข้ามกับกฎเกณฑ์ในโลก และสวนทางกับพระประสงค์ของพระเจ้าจริงๆ สถานที่ทดสอบและเป็นเขตของการแยกแยะระหว่างผู้ที่ทำบาปกรรมกับผู้ประกอบกรรมดีและคนบาปออกจากคนที่มีความดีนั้น ไม่ใช่ขอบเขตที่จะสำแดงออกมาได้ และโลกนี้ก็ไม่ใช่ที่ของการปรากฏผลลัพธ์ของกิจกรรมที่จะส่งผลให้ทั้งหมด อีกทั้งคุณภาพของแต่ละบุคคลในบางครั้งพระเจ้ก็ทรงกระทำต่อคนไม่มีคุณธรรมด้วยเงื่อนไขต่างๆ ที่ละเอียดละน้อย แต่การรับโทษนั้นจึงไม่ได้พิสูจน์ในโลกนี้ ดังข้อความว่า

“จงอย่าให้บรรดาผู้ปฏิเสธสมมติเอาเองว่า การประวิงที่ได้อนุมัติให้กับพวกเขาเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ ดีกว่าสำหรับพวกเขา เราอนุมัติการประวิงให้กับพวกเขาก็เพียงเพื่อพวกเขาอาจเพิ่มพูน บาปกรรมมากขึ้นไปอีก กำลังรอคอยพวกเขาอยู่การลงทัณฑ์ที่ต้องอับอาย” (อิมามรุซูลลอฮ์ อัลมุฮาวี อัลโคมัยนี, 2551, หน้า 437)

การเข้าใจบริบทความตายของคนที่มีคุณธรรมจึงถือเป็นการตายดีโดยพิจารณาจากความไม่กลัวและไม่หวาดหวั่น ไม่เศร้าต่ออาการที่เกิดขึ้นกับความตายนั้น การพิจารณาความตายในฐานะที่ มองตนเองว่าพร้อมคือมีความดีและมีการปฏิบัติที่ถูกต้องจึงเป็นแนวทางในการเข้าใจความหมายของ การตายได้ถูกต้องและเป็นไปตามลักษณะที่ควรจะเป็น

พิธีกรรมศพที่สื่อถึงการตายดีในศาสนาอิสลาม

พิธีกรรมงานศพได้ถูกอธิบายผ่านกระบวนการที่บุคคลจะกระทำต่อผู้ตาย โดยในศาสนาอิสลามจะต้องทำคือการอาบน้ำศพ ห่อศพ นำผ้ามาคลุมร่างกาย แฉะข่า และร่วมทำการละหมาด โดยมีกระบวนการดังนี้

1. การอาบน้ำศพ เป็นการนำศพมาวางไว้ที่เหมาะสมคือ แล้วคลุมผ้าศพในจุดที่พึงสงวน แล้วใส่ถุงมือ เพื่อไม่ให้สัมผัสกับผู้ตายโดยตรง จากนั้นจึงรดน้ำล้างผ่านหลายๆ สามารถพอกสบู่หรือใช้น้ำยาทำความสะอาดที่ทหารหนักและทหารเบาของผู้ตายได้ หลังจากนั้นให้อาบน้ำละหมาดให้ศพ ไม่ให้รดน้ำเข้าไปในจมูกและปากของผู้ตาย ล้างศีรษะและหมวดเคราด้วยน้ำผสมน้ำใบพุทรา ล้างด้านซ้ายและขวา ทำซ้ำอีก 2 และ 3 ครั้ง

2. ห่อศพ หลังจากอาบน้ำศพเสร็จให้เตรียมผ้าขาว ผู้ชายให้ใช้ 3 ชั้น ส่วนผู้หญิงให้ใช้ 5 ชั้น จากนั้นนำมาพรมด้วยไม้หอมหรือกำยาน แล้วเอาเชือกมาผูกมัดผ้ากับศพ โดยนำศพมาวางที่ๆ จะห่อ แล้วให้มัดเชือกเหนือศีรษะ 1 เน้น ตรงหน้าอก 1 เส้น ตรงกลางตัว 1 เส้น หัวเข้า 1 เส้น และปลายเท้าอีก 1 เส้น เมื่อเสร็จแล้วให้ใช้เครื่องหอมมาใช้ จากนั้นมัดให้เสร็จ แล้วนำไปมัสยิด หรือสถานที่จัดไว้เพื่อทำพิธีละหมาดให้แก่ศพ

3. การฝังศพ หลังจากทำพิธีละหมาดเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำศพไปฝังที่สุสาน โดยให้ฝังศพผู้ตายที่เมืองที่เขาเสียชีวิต หรือในตำบลที่เขาพำนักอยู่ หากว่าที่นั้นมีสถานที่สำหรับฝังศพของชาวมุสลิม ก็ควรฝังเขาไว้ที่นั่น เพราะการย้ายศพไปยังสถานที่ห่างไกล โดยมีขั้นตอนของหลุมศพ 3 รูปแบบ คือ 1. แบบหลุมละฮุดุน คือการทำหลุมศพเป็นลูกหลุม แล้วฝังแบบที่ไม่ต้องใส่โลงศพ คือใช้วิธีการขุดหลุมลงไปก่อน แล้วค่อยเขาสลักหลุมด้านข้างที่กันหลุมให้มีความกว้างเพียงพอในการวางศพได้ เมื่อวางศพแล้วให้ใช้ไม้กระดานปิดด้านข้าง แล้วกลบหลุมตามปกติ 2. แบบหลุมซิกกุน คือ ขุดหลุมเหมือนแบบที่ 1 แล้วเจาะลูกหลุมตรงกลางกันหลุมให้มีความกว้างพอที่จะนำศพวางลงในหลุมโดยไม่ต้องใส่โลงศพ แล้วใช้ไม้กระดานหรือก้อนหินปิดลูกหลุมแล้วกลบหลุมตามปกติ 3. หลุมแบบไม่มีลูกหลุม ฝังศพโดยการใส่ไว้ในโลง อันเป็นวิธีที่เหมาะสมตามแต่ละพื้นที่ โดยมีขั้นตอนในการฝังดังนี้ ก. นำศพลงหลุมโดยเอาศีรษะลงก่อน เมื่อวางศพแล้วให้แก้ปมเชือกมัดห่อศพออก ไม่ต้องเปิดผ้า ข. วางศพไว้โดยวางตะแคงขวาผิงหน้าไปทางทิศกิบละฮ์คือทิศที่มีสลิมผิงหน้าไปเวลาทำพิธีละหมาด สำหรับประเทศไทยคือทิศตะวันตก กรณีฝังศพทั้งโลงต้องจัดศพให้นอนตะแคงขวาก่อน ค. ไม่ต้องทำหมอนหนุนศีรษะ ไม่ต้องเปิดใบหน้าผู้ตาย ง. ทำการปิดลูกหลุมด้วยไม้กระดานหรือก้อนหิน แล้วเติมดินลงให้เต็ม จ. กลบหลุมศพสูงกว่าพื้นดินประมาณ 1 คืบ เพื่อให้คนสังเกตเห็นว่านั่นคือหลุมศพ จะได้ไม่เดินข้าม ห้ามไม่ให้ก่อสร้างถาวรวัตถุใดๆ บนหลุมฝังศพ ห้ามสร้างมัสยิด ห้ามจุดตะเกียงหลุมศพ ห้ามการนั่งการยืนพิง ห้ามทำการประดับประดาหลุมศพ ห้ามนำดอกไม้มาโรยหลุมศพ ห้ามการวางพวงพริต ห้ามการประพรมน้ำหอม ห้ามการปลูกต้นไม้ยืนต้น (กิตียา โต๊ะกอง, 2560, หน้า 106-107)

จากข้อพิจารณาพิธีกรรมศพในศาสนาอิสลามกับการสื่อถึงการตายดีในแง่หลักทางสังคมและศาสนา โดยพัฒนามาจากการการตีความทางคัมภีร์และนำไปสู่การปฏิบัติในทางสังคม อันเป็นวิธีการสร้างความหมายและการเข้าใจต่อการปฏิบัติดังกล่าว ดังนี้

1. พิธีกรรมศพที่สื่อให้เห็นกฎระเบียบที่ดีในสังคมมนุษย์ การที่พิธีศพนั้นเป็นการสื่อให้เห็นการอยู่ร่วมกันและพึ่งพากันและกันอันเป็นกฎตามธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นกฎพื้นฐานทางสังคมที่มีหลักศาสนบัญญัติเป็นรากฐานทางกายภาพที่มนุษย์จะกระทำต่อกันในเรื่องนั้นๆ โดยหลักใหญ่้นั้นมาจากการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับข้อปลีกย่อยทางสังคมและประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่และท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งบทบัญญัตินั้นเป็นการทำให้เกิดการเข้ากันได้ของทุกคนที่จะมาร่วมกัน โดยจะพบว่าพิธีกรรมนั้นเป็นการอ้างถึงการเหมาะสมและเข้ากันได้กับบริบทสังคมแล้วตราเป็น



บทบัญญัติควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและประโยชน์สุข (ชัยยิตฮาดี ชุซรุ ซาฮียี, 2553, หน้า 109) โดยปัญหาหนึ่งของการตายนั้นคือปัญหาเรื่องศพและทรัพย์สิน หากพิจารณาจากปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการเข้าใจว่า หากบุคคลไม่สามารถจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้จึงต้องมีการนำกฎเกณฑ์มาเป็นกรอบและระเบียบในการปฏิบัติเพื่อให้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการปกครองสิทธิ์ที่จะเกิดตามมา ทั้งนี้การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้จึงเป็นวิธีการมองโลกของมุสลิมที่ว่า

“ธรรมชาติและสัญชาตญาณของมนุษย์นั้น ถือว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่งที่ถูกสร้าง และสิ่งใดก็ตามที่ได้รับมาจากการสร้างตัวตนนั้น คือของฝากหนึ่งที่จะต้องนำไปให้ถึงเป้าหมาย และเครื่องมือในการคิดและการใช้ความคิดได้ถูกสร้างมาควบคู่กับมนุษย์ เพื่อจะได้มองโลกแห่งความจริงออกจากโลกแห่งมายา และนี่แหละคือการแยกแยะมนุษย์ออกจากสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์จะไม่ยึดถือปฏิบัติตามเรื่องราวที่เป็นนิยายปรัมปราและการคิดเพื่อฝัน มนุษย์คือสิ่งหนึ่งที่ถูกสร้างมา เป็นสิ่งที่มีชีวิต การดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมายสูงสุดตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ถึงมนุษย์จะต้องการหรือไม่ต้องการก็จะต้องเดินไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันนั้น คือการกลับคืนสู่อัลเลาะห์ มนุษย์คือสรรพสิ่งที่ถูกสร้างมาจึงต้องมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการนำทางไปสู่ทางนำ กล่าวคือ การใช้ชีวิตเพียงชั่วคราวในโลกแห่งมายาใบนี้ ก็เพื่อการใช้สอยประโยชน์บางอย่างเท่านั้น และจะไปสู่โลกแห่งนิรันดร์เป็นโลกแห่งความสุขที่ถูกเตรียมไว้หลังความตาย” (ชัยยิตฮาดี ชุซรุ ซาฮียี, 2553, หน้า 111-112)

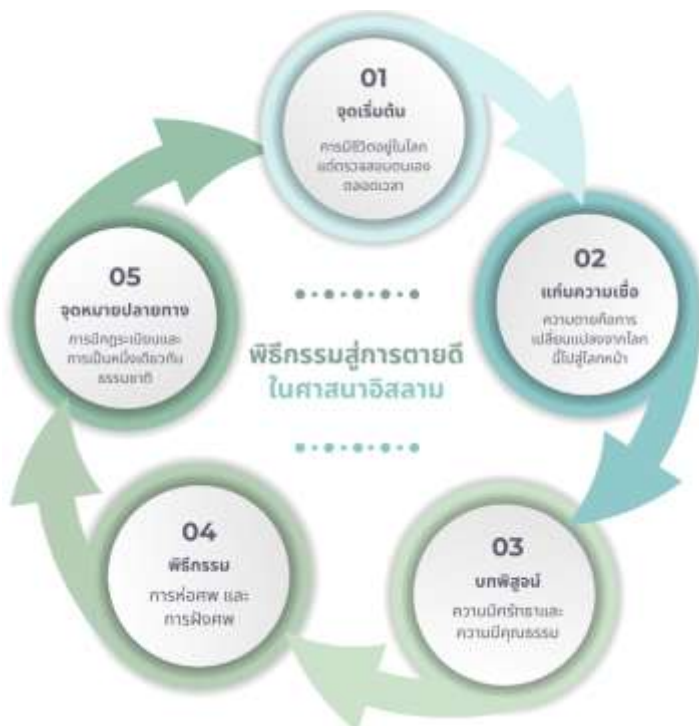
การใช้สังคมเป็นรากฐานในการจัดพิธีให้คนเข้ามามีส่วนร่วมพิธีศพจึงเป็นแนวทางให้คนได้พิจารณาถึงการตายนั่นเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ทำต่อกันในนามของสังคมที่จะช่วยกันแก้ไขปัญห และวางรูปการเยียวยาคนที่อยู่และมองว่าคนจากไปนั้นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมที่จะกลับคืนมาในเวลาที่เหมาะสม การดำเนินการแบบนี้จึงเป็นการมองว่าศาสนาอิสลามไม่ได้แยกระหว่างโลกแห่งวัตถุของการดำเนินชีวิตทางกายภาพกับโลกแห่งจิตวิญญาณออกจากกัน เมื่อมีหลักคิดที่เป็นรูปธรรมก็จะยังฟื้นฟูและปรับปรุงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทางด้านจิตวิญญาณไปด้วยในเวลาเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากงานศพจึงไม่ได้สะท้อนแค่เพียงวัตถุหรือซากที่ไร้ค่า แต่กลับชี้ให้เห็นความเป็นมนุษย์และจิตวิญญาณที่อยู่ในร่างนั้น จึงต้องปฏิบัติด้วยความเคารพและการส่งให้เขาเหล่านั้นได้พักผ่อนแล้ววันขึ้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จึงทำให้การปฏิบัติต่อศพอย่างมีมารยาท

2. การสื่อให้เห็นหลักธรรมชาติทางศาสนา การระบุถึงเป้าหมายของการมีชีวิตจึงเป็นการใช้หลักความตายเป็นพื้นฐานในการพิจารณาความเป็นมนุษย์ เพราะในทัศนะของอิสลามการตายคือการกลับสู่ความเมตตาของอัลเลาะห์ หรือพระผู้เป็นเจ้า ไม่ใช่การดับสูญหรือการหมดเคราะห์กรรมแต่อย่างใด แม้อิสลามจะปฏิเสธการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และปฏิเสธความเชื่อเรื่องภพชาติ แต่ความตายก็เป็นการเคลื่อนย้ายจากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่ง แม้จะไม่ใช่เรือนร่างอันเป็นวัตถุ แต่เป็นจิตวิญญาณที่เรียกว่า รุห์ ที่ยังคงสภาพอยู่และเตรียมความพร้อมสำหรับการเคลื่อนย้ายไปสู่ชีวิตใหม่ในโลกหน้า เมื่อพ้นจากโลกนี้ไปแล้ว จึงมีเพียงวิญญาณและการงานของมนุษย์ที่ยังคงเหลือรอคอยการพิพากษาจากพระผู้เป็นเจ้าในโลกหน้า โลกนี้จึงเป็นสถานที่ชั่วคราว เป็นสิ่งที่ไม่มีนิรันดร์ ความตายของมนุษย์นั้นจึงเป็นไปตามอายุขัย (กิตียา โต๊ะกอง, 2560, หน้า 104)

พิธีกรรมทางพิธีศพจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่สะท้อนให้เห็นการเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเป็นระบบสมดุลต่อสิ่งอื่นๆ โดยมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่หรือตายต้องไม่สร้างปัญหาหรือความเดือดร้อนให้กับสิ่งแวดล้อม การจัดการศพจึงเป็นรูปแบบของการส่งคืนสู่ธรรมชาติในแบบไม่ทำลายธรรมชาติ ดังที่พระเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์อังกุรอนว่า “การบ่อนทำลายได้เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ เนื่องจากสิ่งที่มือของมนุษย์ได้ชวนขยายไว้เพื่อพระองค์จะได้ให้พวกเขาได้ล้มรบบางส่วนที่พวกเขาประกอบไว้ โดยที่ห้วงจะให้พวกเขากลับเนื้อกลับตัว” (อังกุรอน บทที่ 30 วรรคที่ 14) การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อศพด้วยการไม่ทำลายหรือสร้างมลพิษเพิ่มเติมจึงเป็นการแสดงออกให้เห็นศรัทธาและการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งอื่นๆ

การอธิบายพิธีศพกับการตายที่มุ่งหมายให้เห็นธรรมชาติของชีวิตกับจุดมุ่งหมายทางศาสนาที่เน้นความยุติธรรมนั้นจึงไม่ใช่แค่เพียงการปฏิบัติเชิงนามธรรม แต่เป็นการแสดงออกทางวัตถุ เช่นเดียวกับการฝังศพที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมากเกินไป และขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้ตายนั้นได้ใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างดีที่สุด และไม่ได้นิยามว่าชีวิตในปัจจุบันจะได้รับทุกอย่างครบถ้วน แต่เป็นโลกหน้าที่พระเจ้าจะเป็นผู้ตัดสิน ฉะนั้น การแสดงออกทางพิธีศพที่สอดคล้องกับการตายดีในโลกนี้จึงเป็นการไม่ต้องการความสมบูรณ์แบบในแบบที่มนุษย์มอง แต่เป็นการยอมรับการเข้าใจบริบทสิ่งแวดล้อมและอยู่ร่วมกันอย่างดีนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่



ภาพประกอบ 1 พิธีกรรมสู่การตายดีในศาสนาอิสลาม



การตายดีในศาสนาอิสลาม

1. จุดเริ่มต้น โลกปัจจุบัน คือการมีชีวิตที่ดี การดำรงชีวิตบนโลกนี้ตามพระประสงค์ของพระเจ้า โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการกลับคืนสู่พระองค์ (อัลเลาะห์) และต้องมีการตรวจสอบตนเองทุกวันเพื่อรักษาคุณธรรม

2. แก่นความเชื่อ การตายไม่ใช่การดับสลาย แต่เป็นการเคลื่อนย้าย คือ การเปลี่ยนแปลงจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า วิญญาณ (รูห์) ไม่ตายแต่เป็นอมตะ และจะไปรอวันพิพากษา (วันคืนชีพ)

3. บทพิสูจน์ 1. การมีศรัทธา เป็นการเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอยู่ของโลกลูกและความเป็นอมตะ จะทำให้ไม่กลัวความตาย เพราะความตายคือการกลับคืนสู่ครอบครัวของเขาหรือความเมตตาของพระเจ้า 2. ความมีคุณธรรม เป็นการดำเนินชีวิตที่เที่ยงตรงไม่เบี่ยงเบนจากคำสอนของศาสนทูต ทำให้ได้รับการปกป้องจากความมืดมิดและความน่าสะพรึงกลัวของหลุมฝังศพ

4. พิธีกรรม ธุรกรรมสื่ออุดมคติ เป็นการแสดงออกของผู้อยู่เบื้องหลังต่อผู้เสียชีวิตในลักษณะที่ส่งเสริมการปฏิบัติต่อกันที่ดี ประกอบด้วย การอาบน้ำศพ (แสดงความบริสุทธิ์) การห่อศพ และการฝังศพ

5. จุดหมายปลายทาง เป็นการคืนสู่ธรรมชาติและสังคม ด้วย 1. กฎระเบียบที่ดีในสังคมมนุษย์ พิธีกรรมสื่อให้เห็นการอยู่ร่วมกันและพึ่งพากัน และการปฏิบัติต่อศพอย่างมีมารยาทและความเคารพ 2. หลักธรรมชาติทางศาสนา การจัดการศพโดยเฉพาะการฝังศพ ต้องไม่ทำลายหรือสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นการยอมรับการคืนสู่ธรรมชาติที่หลอมรวมเป็นอันเดียวกัน

สรุป

การตายดีในอิสลามตั้งอยู่บนฐานการพิจารณาชีวิตสองประการ การพิสูจน์การมีศรัทธา: ความกลัวและความรังเกียจความตายเกิดจากการขาดศรัทธาในโลกปรภพและความเป็นอมตะของชีวิต ดังนั้น การตายดีจึงเป็นการเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอยู่ของโลกลูกและการยอมรับการกลับไปสู่ความเมตตาของพระเจ้า การพิสูจน์ความมีคุณธรรม เกิดจากการดำเนินชีวิตที่เที่ยงตรงตามคำแนะนำของศาสนทูตและการตรวจสอบตนเองอย่างสม่ำเสมอ ผู้ที่มีคุณธรรมจะได้รับการปกป้องจากความมืดมิดของหลุมฝังศพ และไม่ต้องหวาดกลัวต่อการพิพากษาในภพหน้า พิธีกรรมงานศพในอิสลามเป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นถึงอุดมคติของการตายดีอย่างเป็นรูปธรรม ขั้นตอนหลักประกอบด้วย การอาบน้ำศพ เป็นการชำระล้างศพด้วยน้ำสะอาดและน้ำใบพุทรา เพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์และความผูกพันทางสังคมที่ชาวมุสลิมจะปฏิบัติต่อกันด้วยตนเอง การห่อศพ ใช้ผ้าขาว (ผู้ชาย 3 ชั้น, ผู้หญิง 5 ชั้น) พรมด้วยเครื่องหอม และมัดด้วยเชือกตามจุดต่างๆ การฝังศพ ต้องฝังในพื้นที่ที่เป็นพื้นดินและเรียบร้อย โดยวางศพตะแคงขวาหันหน้าไปทาง ทิศกิบละฮ์ และห้ามสร้างถาวรวัตถุหรือประดับประดาหลุมศพ พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนความหมายทางสังคมและศาสนา คือ กฎระเบียบที่ดีในสังคม: เป็นการสื่อให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกัน การพึ่งพากัน และการใช้ทบัญญัติเป็นกรอบในการจัดการปัญหาศพและทรัพย์สิน หลักธรรมชาติทางศาสนา: การจัดการศพโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การฝังที่ไม่ก่อสร้างถาวรวัตถุ เป็นการแสดงออกถึงศรัทธาในการยอมรับการคืนสู่ธรรมชาติอย่างสมดุล การตายดีในอิสลามจึงเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกันทั้งทางจิตวิญญาณ (ศรัทธา) และทางกายภาพ (พิธีกรรม) เพื่อนำพามนุษย์ไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดคือการกลับคืนสู่พระผู้เป็นเจ้า

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา โต๊ะทอง. (2560). การจัดการศพตามวิถีอิสลามกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*. 13(2), หน้า 100-117.
- ชัยยิตฮาดี ชุขรุ ซาฮีย. (2553). *สำนักคิดชีอะฮ์: บทสนทนาของท่านอัลลามะฮ์ชัยยิตมุฮัมมัด ฮูเซน ฏอานาฏอานายีกับศาสตราจารย์ ดร.เฮนรี คอ์บิน*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม.
- พระมหาคมคาย สิริปลิโย สิงห์ทอง, พระสุชาติ เชื้อรุ่ง และพระมหาไพฑูรย์ นิवास. (2565). ความตายในมุมมอง 4 ศาสนา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(2), หน้า 284-302.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- อิมามรุซูลลอฮ์ อัลมุฮาวี อัลโคมัยนี. (2551). *ลิลีบฮะดีษ: ว่าด้วยคุณธรรมและรหัสยะพร้อมคำอธิบาย*. แปลโดยอับดุลลอฮ์ มานะจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพ ประเทศไทย.
- อิมามรุซูลลอฮ์ อัลมุฮาวี อัลโคมัยนี. (2554). *ลิลีบฮะดีษ: ว่าด้วยคุณธรรมและรหัสยะพร้อมคำอธิบาย เล่ม 2 ฮะดีษที่ 18-28*. แปลโดยอับดุลลอฮ์ มานะจิตต์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพ ประเทศไทย.

